

Ontworteld

Van Stefan Paas & Siebrand Wierda verschenen eerder:

Zinvol leven, Prediker

Geloven in de marge, De eerste brief aan Korinte (met Gert-Jan Roest)

Stefan Paas en Siebrand Wierda

Ontworteld

Bijbelstudies over Daniël 1-6

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

ISBN 978 90 239 2628 3

NUR 707

Ontwerp omslag: Mulder van Meurs

Foto omslag: Detail van de Ishtar Gate (604-562 v. Chr.), de poort van het oude Babel (nu Irak) / Istockphoto.com

Layout en dtp binnenwerk: zetR, Hoogeveen

© 2011 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding	7
1. Geloven in ballingschap	11
Daniël 1	
<i>Stefan Paas</i>	
2. De nachtmerrie van een dictator	24
Daniël 2	
<i>Siebrand Wierda</i>	
3. Schoonheid en angst	37
Daniël 3	
<i>Stefan Paas</i>	
4. Hoog moet niet	49
Daniël 4	
<i>Siebrand Wierda</i>	
5. Dansen op de vulkaan	58
Daniël 5	
<i>Siebrand Wierda</i>	
6. Verscheurende loyaliteiten	68
Daniël 6	
<i>Siebrand Wierda</i>	

Inleiding

De meeste carrières beginnen met dromen. Die komen lang niet altijd uit, maar ze helpen je in elk geval op weg. Meestal helpt de realiteit je vervolgens wel van je dromen af. Je wilde diepzeeduiker worden, maar je eindigt als leraar. In het boek Daniël gaat het precies andersom. Het boek begint met een carrière en het eindigt met dromen. De eerste helft van het boek gaat over een jonge man en zijn vrienden die meemaken dat hun land wordt verwoest door vreemde legers. Hun stad wordt ingenomen en zichzelf worden gevangen meegevoerd naar een vreemd land. Ontworteld. Maar dan maakt Daniël carrière in dat vreemde land. Hij wordt een van de belangrijkste mensen in dat land. De tweede helft van het boek staat echter vol dromen en visioenen, de één nog meer betoverend dan de ander.

Daniël is op nog meer manieren een merkwaardig boek. Juist die mix van vertelling en visioenen maakt dat het altijd problematisch is geweest om te zeggen wat het nu precies voor boek is. In de Nederlandse bijbelvertalingen staat het ingedeeld bij de ‘profeten’. Dat waren figuren die optraden van ca. 800 tot ca. 300 voor Christus, in het land Israël. Maar in de Joodse overlevering is het boek Daniël onderdeel van de ‘geschriften’. Dat is een mengelmoes van boeken met een wat ‘lagere’ status dan de andere. De afdeling ‘geschriften’ bevat gedichten, verzamelingen spreekwoorden, geschiedenisverhalen en ook boeken waar niemand goed raad mee wist. Zoals het boek Daniël. Hoofdstuk 1-6 bevat verhalen. Hoofdstuk 7 gaat ineens, zonder waarschu-

wing, over in visioenen. En dat gaat door tot en met het eind, in hoofdstuk 12.

Het boek Daniël is geschreven in twee talen. Zoals bijna alle bijbelboeken in het Oude Testament is het geschreven in het Hebreeuws. Maar in hoofdstuk 2 gaat de tekst, opnieuw plotseling en zonder waarschuwing, over in een andere taal: Aramees. En verderop in het boek wordt het weer Hebreeuws. Alsof je een tekst leest die voortdurend wisselt tussen Nederlands en Duits.

Geen wonder dat mensen nooit goed raad hebben geweten met dit boek. Beschrijft het nu de geschiedenis van een paar mensen, in de tijd van de Joodse ballingschap (ca. 600 voor Christus)? Of is het juist een soort spiegelverhaal of sprookje uit een veel latere tijd (rond 200 voor Christus)? Sommige uitleggers denken dat het vooral een geschiedenisverhaal is. Veel deskundigen zijn van mening dat het verzetsliteratuur is uit veel later tijd. Rond de tweede eeuw voor Christus was het land Israël bezet door Griekse koningen, die onvoorstelbare wreedheden uithaalden en allerlei pogingen deden om de religie van de Joden te onderdrukken. Men gaat er dan van uit dat het boek Daniël eigenlijk gaat over die periode, maar dit doet via een geschiedenisverhaal. Zo kon men indirect kritiek hebben op de gang van zaken.

Hoe dan ook, één ding is wel duidelijk: het bijbelboek gaat over *geloven in een situatie waarin je ontworteld bent*. Daniël heeft de tempel van zijn God zien verbranden, heeft de 'eeuwige stad' Jeruzalem verwoest zien worden, is weggevoerd naar een vreemd land met andere goden. In een totaal andere cultuur moet hij zijn weg vinden, zonder steun van de omgeving. Hoe doe je dat? Als alles wegvalt? Als er geen zekerheden meer zijn? Kun je dan nog leven? Kun je dan nog geloven?

Hierover hebben we in de loop van 2010 gesproken in de zondagse samenkomsten van Via Nova (www.vianova-amsterdam.nl),

een nieuwe en jonge christelijke gemeente in Amsterdam. We hebben ons beperkt tot de hoofdstukken 1 t/m 6 van Daniël. Net als in de eerder verschenen bijbelstudieboekjes *Geloven in de marge* over 1 Korintiërs en *Zinvol leven* over Prediker hebben wij vanzelfsprekend aangenomen dat de lezers mensen zijn met verschillende overtuigingen – gelovig of niet. Dat is nu eenmaal elke zondag de setting waarin we onze toespraken houden in Amsterdam. We hebben gemerkt dat ook het boek Daniël veel herkenning oproept bij ons ‘publiek’. Daarom leek het ons goed deze toespraken om te werken tot dit boekje. Het is geschikt voor individueel gebruik of voor bespreking in kleine groepen. We hebben gebruikgemaakt van de Nieuwe Bijbelvertaling.

Stefan Paas

Siebrand Wierda

1. Geloven in ballingschap

Daniël 1

Stefan Paas

Ballingschap toen

In het boek Daniël gaat het over de ballingschap van het Joodse volk (hier 'Juda' genoemd) in Babylonië – het tegenwoordige Irak. Wat was die ballingschap? De Bijbel vertelt erover als een periode van ongeveer 70 jaar (ca. 600 tot ca. 530 voor Christus) waarin het volk gedwongen in Babel moest leven. Gedwongen: hun land was onder de voet gelopen, verwoest en uitgemoord door de Babyloniërs. Een groot deel van het volk Israël werd gevangen genomen en weggevoerd naar Babel. Daar moesten ze wonen tussen mensen met een andere taal, een andere cultuur, een andere religie – hun overwinnaars. In die tijd was Israël dus geen zelfstandige natie meer. Ze hadden geen eigen land meer en geen vrijheid. Een nationaal trauma.

Dat is dus 'ballingschap'. De ervaring dat je ontworteld bent, dat je niet langer thuis bent, op de plaats waar je je op je gemak voelt, tussen de mensen bij wie je je thuis voelt. Het is de ervaring dat alles waarvan je altijd dacht dat het gewoon waar was, ineens niet meer klopt. Je hele leven wordt overhoop gegooid.

Dat ging heel diep bij de Joden. Ik weet niet of je je daar iets van kunt voorstellen. Zij geloofden dat zij het uitverkoren volk van God waren. Het volk waar God altijd voor zou zorgen, dat hij zou beschermen tegen alle vijanden. En nu waren de Babyloniërs over de muren gekomen. Zij hadden de mannen vermoord, de vrouwen en kinderen als slaven weggevoerd. Jeruzalem, de

eeuwige stad, was verbrand. En de tempel, het huis van God, was leeggeroofd en verwoest.

Wat moet er door Daniël en zijn vrienden zijn heengegaan? vraag ik me af. Het waren nog jonge jongens – vijftien jaar misschien. En nu ligt hun hele leven aan diggelen. Alles waarvan ze zo zeker waren, blijkt allemaal onzeker te zijn. Hun bestaan is ondersteboven gegooid. Wij het uitverkoren volk van God? Ineens blijkt dat helemaal niet te kloppen – alles wat je moeder je ooit verteld heeft, wat je op school hebt geleerd, wat altijd zo vanzelfsprekend was: het is in één klap weg.

En God? Hij heeft niets gedaan. Dat andere volk, met zijn goden, was gewoon veel sterker. We hadden geen enkele kans. Alles wat de priesters ons hebben verteld, alle mooie verhalen over God uit de Bijbel – wat zijn ze eigenlijk waard?

Ballingschap nu?

Misschien herken je hier iets van. Volgens mij zijn er wel overeenkomsten tussen Daniël en zijn vrienden en ons vandaag in Nederland.

Je kunt het je misschien niet voorstellen, maar ooit was het in Nederland hip om christen te zijn. Als je christen was, naar de kerk ging, dan hoorde je er helemaal bij. Er zijn tijden geweest dat je niet eens een goede baan kon krijgen als je niet naar de kerk ging. Nederland was een christelijke natie. Alle instituties, de kunst, de wetenschap straalden geloof uit. God was de God van Nederland. Het was toen *normaal* om te geloven – of in elk geval om te *zeggen* dat je geloofde. Als je niet gelovig was, had je wat uit te leggen.

In veertig jaar tijd is Nederland totaal veranderd. Iedereen die wat ouder is, heeft dat meegemaakt. Nu is het precies andersom. Ik weet nog dat, toen wij met ons gezin in Amsterdam gingen wonen, we in gesprek raakten met mensen uit onze straat. Wat doe je voor de kost? Ik vertelde dat ik werkte voor een kerk. De reac-

tie was heel interessant: ‘Tjonge, voor een kerk? Dus jullie zijn gelovig? Zeg maar, heel érg gelovig? Nou, eh... boeiend hoor. Dat zie je niet zo vaak meer, hè?’ Ze waren heel vriendelijk, maar ik voelde me op dat moment even als iemand in zo’n museumdorp, die oude ambachten naspeelt: mandenmaker of hoefsmid. De toeristen komen langs en kijken: ‘Ach kijk nou eens, Jan, zo ging dat vroeger.’

Wat doet dat nu met mensen? Met ons allemaal?

Volgens mij heel veel. In onze cultuur leeft heel sterk het idee dat God en geloof eigenlijk achterhaald zijn. God was verbonden met een bepaalde tijd, een cultuur van vroeger. Die is er niet meer. En daarom kunnen wij eigenlijk niet meer serieus in God geloven.

Misschien ben je zelf niet gelovig. Je bent er wel in geïnteresseerd, anders zou je dit boek niet lezen. Misschien verlang je er zelfs naar dat jij zo sterk kunt geloven als sommige van je vrienden. Ik hoor dat tenminste vaak van mensen: ‘Ik vind het heel mooi als je zo kunt geloven. Maar ik kan dat niet, nog niet tenminste...’ Er is zo weinig dat op God wijst in onze cultuur. Er is niets vanzelfsprekends aan geloven; niets dat het ondersteunt. Ik las laatst een boek over mensen die op latere leeftijd christen waren geworden (zonder een christelijke opvoeding). Dat boek had een mooie titel: *Tegen de stroom in*. Goede titel: als je vandaag christen wordt, ga je tegen de stroom in – de stroom van de cultuur, van de tijd. Nu zei mijn oma altijd: ‘Alleen dooie vissen drijven met de stroom mee’, maar toch... in het Nederland van vandaag is geloven niet vanzelfsprekend.

Maar als je zelf gelovig bent, denk je stiekem misschien wel hetzelfde. In ballingschap leven maakt je onzeker. Ik spreek de laatste tijd best veel mensen die me hierover vertellen. Dat gaat ongeveer zo. Misschien heb je het zelf meegemaakt, toen je verhuisde naar een andere plaats, om daar te studeren of te werken. Thuis was geloven gewoon. Je ging misschien naar een christelijke school. Je vrienden gingen naar een kerk. Het was een deel van je leven. Alles om je heen ademde het geloof in God. Natúúrlijk

was er een God, natúúrlijk hield hij van jou, natúúrlijk had hij een plan met je leven, natúúrlijk was de Bijbel waar. Natuurlijk hadden ‘wij christenen’ gelijk. Het was heel overzichtelijk en veilig.

En dan kom je ineens in een heel andere omgeving. Hier is het precies omgekeerd: alles om je heen ademt een andere sfeer – ‘God is niet relevant’. Misschien denk je diep van binnen wel: ‘Zou het eigenlijk allemaal wel waar zijn, dat geloof?’ Verdwijnt God – samen met je opvoeding, met je jeugd op de biblebelt, met de christelijke school?

Wat kun je nog geloven?

Ik wil daar heel realistisch over zijn. Volgens mij raken heel wat mensen in zo’n situatie hun geloof kwijt. Ik ken verschillende mensen, van mijn leeftijd of jonger, die christelijk zijn opgevoed, naar christelijke scholen zijn gegaan, soms zelfs theologie hebben gestudeerd, en die nu helemaal klaar zijn met het christelijk geloof. Op een gegeven moment in hun leven voelden ze steeds meer moeite met geloof en God en kerk. Vroeger leek het allemaal zo simpel, maar dat was voorbij. Het leek steeds minder te passen bij hun leven. Het kwam verder weg te staan. En op een dag hielden ze ermee op.

Dat kan gebeuren in ballingschap. De God van je jeugd, de God van thuis, de God van je cultuur, kan uit beeld verdwijnen. Je zet hem niet eens bewust aan de kant, maar hij verdwijnt gewoon uit je leven. Vroeger had ik eerlijk gezegd niet veel begrip voor zulke mensen. Ik denk dat ik wel eens te fel heb geoordeeld over oude vrienden die kaptten met de kerk. Ik vond dat slap; zodra je onder het oog van je ouders weg bent, laat je het geloof schieten. Wat is dat nou voor geloof? Maar nu ik zelf een paar jaar in Amsterdam heb gewoond, begrijp ik het beter.

Een paar jaar geleden kwamen mijn vrouw en ik met ons gezin naar Amsterdam, na samen dertien jaar in Veenendaal ge-

woond te hebben. We waren ervan overtuigd dat God ons geroepen had. Dat zijn we nog steeds, trouwens. We hebben hier veel mooie dingen meegemaakt. Maar het was ook een soort ballingschap. We zijn allebei best beschermd opgevoed: een christelijke omgeving, christelijke scholen, goede christelijke gezinnen, broers en zussen die ook allemaal geloven, vrienden die serieus christen zijn. We leefden altijd in een omgeving waar God dichtbij vanzelfsprekend was.

In de stad veranderde dat allemaal. We dachten: als God ons hierheen roept, zal hij ons leven hier ook leiden. We zullen ontdekken wat zijn plan met ons is. Maar eigenlijk hebben we daar niet zoveel van gemerkt, als ik eerlijk ben. We konden moeilijk aansluiting vinden in de buurt, we voelden ons vaak eenzaam. De stad is prachtig, maar tegelijk is het er ook altijd druk en jachtig. Nog nooit in ons leven hebben we zoveel mensen om ons heen gehad voor wie God helemaal niets betekent. En die er ook nog erg gelukkig mee zijn. Natuurlijk wisten we dat allemaal wel met ons verstand, toen we nog in Veenendaal woonden. Maar het is anders om het aan den lijve te ervaren.

Wat gebeurt er dan met je? Het gaat heel sluipend. Je zekerheden brokkelen af. Woorden uit de Bijbel die je vroeger heel erg aanspraken, zeggen je niets meer. Mooi gezegd hoor, maar het zijn maar woorden. 'Ik zal je niet begeven en ik zal je niet verlaten.' Ja, ja, maar ik heb me nog nooit zo ongelukkig gevoeld. Je gaat je ergeren aan mensen die heel enthousiast en zeker geloven. Dat vind je dan naïef. Je ergert je aan mooie verhalen over Gods leiding, over mensen die de ene boodschap na de andere krijgen. Vroeger had je ervan gesmuld, maar je herkent het niet meer. Je voelt je ontheemd, ontworteld, uit balans. Je wordt soms bang: 'Raak ik alles kwijt?'

Misschien ben je al wat ouder als je dit leest. Dan heb je mogelijk ook zoiets meegemaakt, op een andere manier. Je werd geboren in een christelijke cultuur. Zelfs in de grote steden gingen nog heel veel mensen naar een kerk. Gaandeweg je leven heb je